

A TOKAJHEGYALJA DÉLNYUGATI RÉSZÉNEK S A VELE DÉLFELŐL HATÁROS SÍK TERÜLET FÖLDTANI VISZONYAI.

Jelentés az 1931—1932. évi felvételekről.

(A részletes német szöveg kivonata.)

Irta: R o z l o z s n i k P á l.

A délnyugati Tokajhegyalja általános alapját szarmatakorú riolit-tufa-sorozat alkotja, amelyben a monoki mélyfúrás fúrómagjainak tanúsága szerint (1. ábra) tömeges agglomerátumos tufák, réteges hamutufák és tufitok többszörösen váltakoznak. Tállya környékén a tufasorozat szemnagyság szerint osztályozott agglomerátumos tufákkal, leveles hamutufákkal s diatomáceás palákkal is bővül (2. ábra). Az osztályozott tufából való a mayerfelsi Maier I. által felfedezett szarmata fauna is. Minthogy azonban az osztályozott tufát zárvány alakjában a rátkai kőfejtő rétegzetlen agglomerátumos tufájában is megtaláltam s tekintettel a réteges és tömeges tufák váltakozására, a vastagabb riolit-tufasorozat regionálisan kor szerint nem osztályozható. A riolittufasorozatban helyet foglalnak édesvizi üledékek: a zöldesszürke agyag és limnokvarcitok is (3. ábra) s ezeknek zárványai bizonyos agglomerátumos tufákban már megtalálhatók. Csak a laza lapillis-tömbös tufák — amelyek a horzsakőlapillik üdesége s selymes fénye, továbbá perlit- és obszidian-lapillitartalmuk révén tűnnek ki — választhatók el legfiatalabb képződmény gyanánt. Ezekben azután felfelé andezitbombák is jelentkeznek s ezek a egyes tufák képviselik az átmenetet az andezites erupciós működésbe.

A tömeges riolitok nagyrészt dagadókúpokat alkotnak, amelyek a folyásos-réteges szerkezettel összefüggő, kitűnő elválás segítségével ismerhetők fel. A folyásos szerkezet az egyes lávarétegek kinyújtásával járt, pl. a 4. ábra 36 mm hosszú litofízis képződményének vastagsága mindössze 6 mm. Szabályosabb dagadókúp rekonstruálható a Majos-

hegynél és az Ingvárnál (5. ábra), míg más kisebb előfordulásokon egészen szabálytalan folyásos szerkezetet figyelhetünk meg (1. a 6. ábrát). A különböző folyási sebesség által előidézett inkongruens gyűrődés már némely kézi példányon is látható (I. tábla, 1. ábra).

Különös érdekességű a tállyai Akasztódomb erupciós breccsája (I. tábla, 1. ábra), amelyen a réteges szerkezetű riolit is áttört (7. ábra).

Az andezittufa a vegyes tufákból fejlődik s vastagsága csekély. A piroxénos andezit kiömléses kúpjai a legmagasabb gerincet koszorúzzák, a völgyek mélyebb bevágódásaiban pedig rendszerint csak andezitteléreket találunk. A tállyai Kopaszhegy andezittömege legalább részben lakkolitotosan belenyomult a régibb tufa sorozatba (8. ábra) és ezzel a körülménnyel függ össze kristályosabb interszertális szövete is.

A pannonkori üledéksorozat parti lerakódásai a megyaszói Nagyrépáshegy nyugati oldalán vannak feltárva. A parti lerakódások alsópannon korát a *Melania (Melanoides) vásárhelyii* alapján sikerült meghatározni s ebben a sorozatban foglal helyet a híres megyaszói kövült flóra is (9. ábra). A medence-üledékek a hernádmenti feltárásokban 3 csoportra taglalhatók. Az első csoportot jellemzik az alsópannon kövületek* (10. és 11. ábra), a középső sorozat gazdagabb szénpalatartalmával tűnik ki, míg a felső már szabálytalanul lencsés településű (12. ábra).

A pliocén második felében bekövetkezett elegyengetődési időszak síkjain régi kavicslerakódások maradványai vannak. A pliocén végén és a pleisztocén elején ismét hatalmas kimosás folyt. Az erózió első nyugalmi időszakát a mélyebb színlők és az azokat szegélyező kavicslerakódások jelzik, a színlőket fedő sorozat felső része szürke és zöldesszürke, részben babérces és törmelékes agyag. Némely völgyülést, mint a szerencsi Hidegvölgyet, alul törmelékes nyirok tölt ki. A szerencsi halmon végzett 30 m-es fúrásban a szürke és zöldes-szürke agyag alatt már sárgás-barna agyagot, 18.5—20.2 m mélységben pedig típusos, élénkebb vörös árnyalatú nyirkot fúrtunk meg. Ezeknek a megfigyeléseknek alapján a tokaj-hegyaljai típusos, azaz élénkebb vörös színárnyalata által jellemzett nyirkot. — amely a pliocén elegyengetési síkokat is fedi, — pliocénvégi és pliocén eleji képződménynek tartom, amely a későbbi földtani események során mélyebb térszínekre is lemosatott.

A kimosás legnagyobb mérvét a középső pleisztocén kezdetén érte el. A 13—14. ábrák tanúságai szerint a mezőzombori párkánysíknak 3 kavics-törmelékkúp-öve a szerencsi völgyben veszi kezdetét. A legfelső kavics-törmelékkúp, amely keresztmetszetben számos kisebb törmelék-

* Kövületek táblázata a német szöveg 347. oldalán.

kúpból állónak bizonyult (15. ábra), a Mezőzomborban talált *Rhinoceros tichorhinus* alapján felsőpleisztocén kori.

A Taktaköz területe a mezőzombori párkánysíkhöz viszonyítva néhány méterrel alacsonyabb. A Taktaköz területén a mezőzombori párkánysík üledéksorozatának felső 15 m-ét az e területen először jelentkező Tisza elmosta, míg a mélyebb két kavicsszínű zavartalanul halad a Tisza alá. A Taktaköz felső sorozatát a Tisza öntési iszapja és homokja alkotja. Minthogy Wolf H. adatai szerint e sorozat mélyebb részéből Tiszadada mellett már a „*Cervus megaceros*“ került elő, a Tisza megjelenését felső pleisztocén eseménynek kell tartanunk.

Területünk nyugati részét lösztakaró borítja. A holocén a régibb színlőkön helyenként található kultúrrétegek, továbbá a mezőzombori színlőt, valamint az ártereket borító réti agyag és ártéri képződmények képviselik.

Hegyszerkezetileg elsősorban a vetődések tűnnek fel. A neogén sorozat gyéren mérhető dőlései általában körívben lefutó, lapos antiklinális- és szinklinális-vonulatokban rendezhetők el. A pleisztocén sorozat a fúrások tanulságai szerint oly szélesívű és csekély szintkülönbségű elhelyezkedést mutat, hogy ezeknek gyűrődéséről már nem igen lehet szó.

A terület természeti kincsei közül az építő-, útburkoló és kavicsoló anyagul felhasználható riolittufák, andezitek s riolitok említhetők meg. Az édesvizi kvarcitok tűzálló anyagként jöhetnek számba. Előfordul riolitkaolin s diatomáceás pala is. A vastartalmú kalcitot tartalmazó kvarctelések vaskalapján elvétve kisebb limonitelőfordulások jöttek létre. A pannon lignitjei eddigelé nem mutatkoztak fejtésreméltó vastagságban. A természeti kincsek sorát a mádi, szerencsi és bekecsi langyos vizek és a bekecsi keserűvízterület zárja be.